

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Пилипенка Станіслава Олександровича**
«Фортепіанна творчість Рене Ееспере:
жанрово-стильовий та виконавський аспекти»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво,
галузь знань – Культура і мистецтво

Представлена до захисту дисертація Станіслава Пилипенка «Фортепіанна творчість Рене Ееспере: жанрово-стильовий та виконавський аспекти» присвячена доробку видатного сучасного естонського композитора Р. Ееспере (нар. 1953 року). Творчість цього музиканта відома у своїй країні та в Західній Європі, однак про неї мало знають в Україні. Завдяки пошуковому інтересу професора кафедри спеціального фортепіано Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського, заслуженого артиста України Сергія Юшкевича вихованець його класу з фаху піаніст Станіслав Пилипенко став першим виконавцем та пропагандистом фортепіанної музики Р. Ееспере в нашому місті.

Потреба більш глибокого вивчення фортепіанної творчості естонського майстра, осягнення художнього задуму творів та особливостей звукової реалізації викликала науковий інтерес Станіслава Пилипенка до даної теми вже у якості аспіранта. Автор звертається до новітніх наукових розвідок естонських музикознавців, що значно розширює поле наукового досвіду українського мистецтвознавства. В процесі аналізу фортепіанних творів був використаний особистий виконавський досвід, що виник в процесі роботи над творами Р. Ееспере, а також інформація про творчість композитора, отримана в результаті вивчення багатьох наукових джерел. Між тим, особливого сенсу науковій праці надає наявність певної особистісної комунікації через листування між її автором та композитором Р. Ееспере. Саме таке особистісне спілкування з музикантом дозволило Станіславу Пилипенку отримати відповіді митця на низку важливих питань та сприяло винайденню, залученню до даного

дослідження та подальшому аналітичному розгляді фортепіанних творів естонського композитора.

Отже, актуальність та наукова новизна представленого дослідження не викликають сумнівів: відсутність у музикознавстві системного дослідження фортепіанної творчості митця, на яку вказує автор роботи, підкріплюється практичною затребуваністю: «зростаючим виконавським інтересом до творів Р. Ееспере у мистецькому часопросторі та популяризацією фортепіанної спадщини композитора в Україні» (с. 22 дис.). Саме тому важливість дослідження нового для широкого загалу викладачів та виконавців репертуару автором, який має досвід інтерпретації фортепіанних творів естонського композитора, набуває практичної вагомості.

Метою свого дослідження автор обирає «почесну місію» – «презентувати фортепіанну творчість Р. Ееспере як художню систему з урахуванням жанрово-стильової специфіки та виконавської реалізації» (с. 23 дис.). Матеріалом дослідження виступають нотні тексти фортепіанних творів Р. Ееспере: «24 прелюдії» (1975-1979), «4 остинато» (1977), «8 ритурнелів» (1979), «Музичні скриньки», зошити №1 та №2 (1978, 1982), «*Concentus*» (1995), «*Ludus tactus*» (2008), «*Persona mea*» (2016), «*Alter ego*» (2011), а також аудіозаписи виконань творів композитора в інтерпретаціях Тармо та Юрмо Ееспере, Калле Рандалу, Ральфа Тааля, Поліни Аболімової, Софії Хвичії, Хольгера Марьямаа, Валтера Соосалу, Йохана Рандвере, Маргуса Ріймаа, Кая Ратассеппа, Маті Мікалай, Ріта Копвільем-Руубеля, Пірета Хабака, Пірета Вяйнмаа, Лаурі Вяйнмаа. Серед виконавців різних країн Станіслав Пилипенко чомусь не вказав себе, адже на сцені Харківського національного університету мистецтв імені І.П.Котляревського твори Р. Ееспере в його виконанні вперше прозвучали ще у 2019 році, також нам відомо про декілька записів на платформі YouTube!

Структура дослідження відображає його концептуальну направленість та дозволяє виокремлювати магістральні напрями, виклад матеріалу є

докладним. Робота складається зі Вступу, двох масштабних Розділів, Висновків, Списку використаних джерел і Додатків.

У Першому розділі «Рене Ееспере: творчий портрет митця в контексті історичних зрушень його часу» ми отримуємо вичерпну інформацію як про життєтворчість самого композитора, так і національні особливості естонської музичної культури в цілому. Цьому сприяє ретельне залучення та опрацювання автором роботи величезної кількості естонських наукових джерел. Таким чином, автор уводить в наш науковий обіг численну літературу, отриману з ресурсу Естонського музично-інформаційного центру, документи історико-біографічного плану, відгуки редакторів та музикознавців, спогади і листи самого композитора, включаючи його листування з автором цієї роботи. Останнє неможливо переоцінити: в процесі освоєння нового сучасного репертуару, коли ще не склалася традиція, великого значення набуває спілкування виконавця з композитором. Тільки завдяки цьому можна отримати ту саму інформацію, яка буде важливою для виконавця – про те, що пережив композитор, як склалося його життя, з ким він спілкувався, яким було його оточення, які події вплинули на створення того чи іншого твору.

В контексті вивчення естонської фортепіанної культури дуже цікавими постають зв'язки з Україною, зокрема, піаністами Харкова. Тому не є дивним, що керівницею даної дисертаційної праці є кандидат мистецтвознавства, професор Маріанна Чернявська – лауреат Першої премії Міжреспубліканського конкурсу піаністів імені Хейно Еллера, який відбувся у Таллінні 1987 року. Ми також маємо студійні записи місцевого радіо з її виконанням естонської та української музики. Взаємодія між українськими і естонськими музикантами продовжується й сьогодні – ми неодноразово запрошували на наші університетські заходи відомого естонського піаніста Стена Лассманна, минулого року фортепіанний дует у складі Олега Копелюка та Ігоря Седюка було запрошено для виступів у Таллінні.

Другий розділ дисертації «Періодизація фортепіанної творчості Р. Ееспере» присвячений розгляду численних фортепіанних творів естонського

майстра. Побудова цього розділу так само, як і першого, вимогливо орієнтована на послідовність етапів формування композиторської майстерності й дослідження жанрового розмаїття та художньо-образної сфери фортепіанної музики Р. Ееспере відповідно до визначених автором двох періодів: 1969–1995 рр. – період становлення; від 1995 р. – період творчої зрілості.

Висвітлюючи жанрово-стильову та виконавську специфіку доробку композитора, дослідник намагається відчувати зміни в особистісному світогляді естонського музиканта, які часто корелювали з подіями в житті його країни. Таким чином автор роботи встановлює нерозривний зв'язок історичного розвитку та еволюції фортепіанної творчості Р. Ееспере. Аналізуючи фортепіанні цикли, дитячу музику, твори для фортепіано з оркестром, концертні п'єси композитора, Станіслав Пилипенко розкриває їх національну специфіку, новації задуму, зв'язок музичного стилю з тенденціями розвитку сучасної європейської музики, тощо. На основі власних спостережень дослідник робить висновок про характер змін, що спостерігаються протягом творчого шляху естонського композитора – від його початку композиторських пошуків в тоталітарну добу – до заглибленого інтелектуалізму в добу свободи та цивілізації. Звідси випливають цінні музикантські спостереження власне виконавського характеру, що підкреслює практичну значущість даної роботи.

Дослідження завершують логічно побудовані Висновки, які повною мірою розкривають зміст поставлених завдань. Неабияку цінність становлять Додатки, що є яскравою ілюстрацією проведеної наукової роботи: Додаток А – з нотними прикладами фортепіанних творів Р. Ееспере, Додаток Б – складено повний перелік фортепіанних творів композитора та наявних аудіо- та відеозаписів, Додаток В – зі списком публікацій здобувача та апробаційних заходів за темою дисертації. Одним із підтверджень успішної апробації даного наукового дослідження є виступ англійською мовою автора роботи на VIII Міжнародній фортепіанній конференції імені Бруно Лукка, організований Талліннською академією музики й театру, де були присутні видатні естонські

музиканти – музикознавці, виконавці, композитори, в тому числі, сам Р. Ееспере. В цілому, наукова праця Станіслава Пилипенка справляє враження досконального дослідження, що охоплює основні проблеми жанру, стилю та інтерпретації сучасної фортепіанної музики, в майбутньому може бути видано у вигляді монографії.

Таким чином, можемо зробити підсумок, що отримані автором наукові результати є цінним внеском в сучасне музикознавство, а тема є актуальною і перспективною для подальших досліджень. Тим часом обов'язок рецензента примушує задати здобувачу додаткові запитання та поділитися своїми міркуваннями:

1. У Другому розділі дисертації Ви пишете, що Рене Ееспере залишив свій вагомий внесок у формування національної фортепіанної школи, створивши зошит мініатюр для підготовлених виконавців (стор. 95). У структуру зошита входять твори і для дуетів. Як Ви вважаєте, яку роль відіграє ансамблева музика у вихованні юних піаністів? Чи відомі Вам фортепіанні твори інших естонських композиторів для більш досвідчених виконавців в чотири руки або для двох фортепіано?

2. У творчості Рене Ееспере, як видно з Вашого дослідження, наскрізною лінією проходить дитяча музика. Чи можна, на Вашу думку, вважати ці твори частиною національної системи педагогічного репертуару Естонії? Чи можна порівняти їх з педагогічними системами Карла Орфа і Бели Бартока?

3. В чому Ви вбачаєте найглибший філософський сенс п'єси «*Alter Ego*»? Можливо, дану назву можна визначити як приховану програму, що віддзеркалює світогляд Рене Ееспере? Чи може вона бути екстрапольована на весь творчий процес митця?

Наведені запитання та міркування жодним чином не впливають на позитивну оцінку рецензованої дисертаційної праці. Ступінь актуальності обраної теми, обґрунтованості наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, їх новизна свідчать про високий професійний

рівень автора. Анотація стисло і сконцентровано передає основні положення праці. Наукові результати дослідження висвітлені у 4 статтях у фахових виданнях категорії Б, які відповідають вимогам МОН України і кількісно, і за змістом. В роботі не виявлені порушення академічної доброчесності.

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, можна констатувати, що наукова праця «Фортепіанна творчість Рене Ееспере: жанрово-стильовий та виконавський аспекти», повною мірою відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, а її автор Пилипенко Станіслав Олександрович заслуговує на отримання пошукуваного наукового ступеня.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
проректор з науково-педагогічної
роботи та з міжнародних зв'язків,
доцент кафедри спеціального фортепіано
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

Олег КОПЕЛЮК